

VASAB 2010 (Visions and Strategies around the Baltic Sea 2010), katerega izkušnje bi lahko koristno uporabili tudi v severnojadranski regiji, saj je splošni položaj podoben.

Tretjemu delu konference je predsedoval Vladimir Braco Mušič. Slavko Mezek (Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana) je predstavil slovenske izkušnje pri uvajanju programa Integrirano upravljanje z obalnim območjem. Jana Gojanovič Purger (Občina Izola, Slovenija) je predstavila prostorsko planiranje in probleme na ravni občine. Igor Jurinčič je v svojem prispevku predstavil bolj specifične, predvsem geografske vidike.

Anna Marsons je predsedovala četrtemu delu konference, v katerem sta poleg nje sodelovala še dva italijanska predstavnika: Alberto Bernstein (Consortio Venezia Nuova, Benetke, Italija) in Marco Venturi, pri svojih predstavitvah pa so se osredotočili na bolj regionalne vidike.

Drugi dan konference se je pričel s petim delom, ki mu je predsedovala Sonja Jurkovič (Fakulteta za arhitekturo, Zagreb, Hrvaška) in kot edina predavateljica predstavila prispevek z naslovom Problemi istrske regije, v katerem se je osredotočila na planske metode, s katerimi bi bilo mogoče zaščititi obstoječo avtohtonost območja.

Šestemu, splošnemu delu konference je predsedoval Guus Vreeburg (Academie van Bauwkunst, Rotterdam, Nizozemska). Zlata Ploštajner (Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, Slovenija) in Manca Plazar (ZRS, Koper, Slovenija) sta predstavili splošne in lokalne vidike čezmejnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo. Prispevek Igorja Kalčiča (Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, Slovenija) je prikazal arhitekturne možnosti razvoja turistične infrastrukture na slovenski obali.

Zaključke konference sta povzela Guus Vreeburg in Ivan Stanič (Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, Slovenija). Spoznanja sta strnila v več točk, ki naj bi predstavljale izhodišča za potek arhitekturne delavnice.

Žal se več avtorjev, ki so poslali povzetke izredno zanimivih prispevkov, konference zaradi drugih obveznosti ni moglo udeležiti. S tem je sama vsebina konference morda nekoliko izgubila na celovitosti, ki so si jo organizatorji prizadevali doseči, vendar je ostalo več časa za izredno kakovostne debate ob zaključku vsakega sklopa predavanj.

Stane Bernik: SLOVENSKI PLAKAT DEVETDESETIH LET
Društvo oblikovalcev Slovenije, Ljubljana 1997,
123 strani.

Sredi preteklega leta (1997) je dr. Stane Bernik, eden redkih avtorjev, ki se pri nas (sistematično) ukvarjajo s

teorijo oblikovalske stroke, sicer pa tudi redni profesor na Oddelku za oblikovanje pri Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, objavil še eno aktualno delo o slovenskem plakatu. Bernik raziskuje tematiko plakata na tistem mestu, kjer je zaključil prejšnje delo, objavljeno l. 1988/89 pod naslovom Plakat in znak. Na prehodu osemdesetih v devetdeseta leta ugotavlja pomembno komunikacijsko oz. propagandno vlogo plakata v kontekstu takratnih družbenih sprememb. Tako (nehote?) stopi v ospredje politični plakat kot ena izmed treh zvrsti, po katerih razporeja posamezne pojavne problemske sklope. V določenih zgodovinskih, prelomnih obdobjih ima prav sporočilnost političnega plakata lahko izredne učinke, zlasti če se preplete z emotivnimi dejavnikom. V zvezi s to problematiko se s sociološkega vidika zastavlja vprašanje, kje so etične, moralne in razumske razmejitve takega početja, v čem je njegov smisel in ali je na tak način možen prispevek političnega plakata, denimo, k boljšemu razumevanju nekoga spora, problema ali kar vojne. Morda celo k njihovi razrešitvi, kar se mi zdi kot edina pozitivna težnja, tudi edina smiselna pri povezovanju vloge plakata s katerikoli družbenimi spremembami kjerkoli. Najbrž je prav politični plakat tista zvrst, pri kateri pride do izraza (ne)sodelovanje še katere druge stroke, da ne bi zdrknil na raven prilehnega manipulativnega množičnega medija. Seveda pa je v končni fazi vselej potrošnik tisti, ki se bo, glede na stopnjo svoje ozaveščenosti, zapletel ali pa ne v (možne) provokacijske pasti. Vse kaže, da slovenskemu političnemu plakatu ne gre obešati tako velikih in težkih nalog, še zlasti ne današnjemu. Temu v prid govori tudi ugotovitev, da mu ni uspelo v zadovoljivi meri izrabi možnosti, ki jih sedaj ponuja govorica političnega pluralizma.

Skrozi strokovno sito se pri nas stežka prebije tudi reklamni, propagandni ali komercialni plakat. Tudi manj pozornemu opazovalcu površin, namenjenih plakatiranju, listanje po novi Bernikovi knjigi ne bo osvežilo spomina: med reproduciranimi plakati je komaj kakšen, ki nam je znan na prvi pogled. Pojav novih vizualnih medijev, nazadnje elektronskih, zagotovo zapleta pomen ali vsaj vlogo plakata v sodobnem oglaševanju. V naši vizualni zavesti se najhitreje zasidrajo popularni jumbo ali tabelni (večdelni) mestni in občestni plakati kot izjemno agresivni, ki učinkujejo bolj po formatu kot po kvaliteti. Po strokovni oceni jih odlikujeta predvsem usodni povezavi nedomišljenega slogana s psihološko nerazumljivimi karakterizacijami portretirancev. Z urejanjem posebnih svetlobnih izločb na posebnih komunikacijskih točkah v slovenskih mestih naj bi vrnilo osrednje mesto klasičnemu (intimnemu) formatu plakata.

Tak se je verodostojno ohranil v kraljujoči zvrsti kulturnega plakata, ki se je dodobra uveljavil že v sedemdesetih letih, predvsem gledališki. Tudi ta je bil vezan na povsem določeno vlogo etabiliranja novih

eksperimentalnih gledališč (npr. ljubljanskega Gleja idr.), tako da je inovativne dejavnosti razširjal izven scene.

Že od samih začetkov svoje pojavnosti (sredina 19. stoletja) plakat prečiščuje svoje funkcije. Poleg gledališkega se je pri nas uveljavil tudi likovni, predvsem razstaveni, ki je lahko galerijski, muzejski itd. Prav na tem področju se je izjemoma uveljavil koprski oblikovalec Vojko Tominc, ki je v izboru edini južno-primorski avtor - če izvzamemo nekdanjo Koprčanko Evito Lukež, ki pa deluje v Ljubljani. Tominc je predstavljen v družbi več kot 60, po mnenju dr. Staneta Bernika ter oblikovalske stroke najboljših afišistov oz. oblikovalcev, ki se bolj ali manj pogosto lotevajo plakatov. Njegovo delo je v knjigi zastopano kar s štirimi plakati (povprečje je s tremi), ki po mnenju stroke spadajo med dvesto najboljših. Posebej ga je izpostavila spremljajoča razstava s podnaslovom *Oporne točke* kot enega ključnih avtorjev slovenskega plakata devetdesetih let. Njegov opus, ki je v smislu zastopanosti novejših del pomanjkljivo upoštevan, na svojevrsten način odraža razmerja plakatnega prizorišča pri nas: gre za avtorja t. i. kulturnega plakata, ki se je (zlasti gledališki) doobroba uveljavil že v 70. letih. Tominc svoj oblikovalski interes usmerja zlasti k razstavnemu (likovnemu) plakatu - spornimo se vidnejših plakatov za razstave, denimo, *Zmaga Jeraja*, *Vena Piona* ali *Marina Marinija*. Manj ga pritegujeta politični plakat, ki je razočaral s svojo nezmožnostjo izkoriščanja politične svobode, in pa propagandni (reklamni ali tržni), ki ga Tominc tako rekoč prezre. Prispevku posameznih avtorjev Bernik posveča še najmanj prostora, kar je povsem razumljivo, saj gre za obravnavo tematike tu in zdaj - devetdeseta leta še tečejo. Predvsem poskuša umestiti plakat devetdesetih v širše okvire oblikovalske stroke. Preglednemu tekstovnemu delu sledijo številne barvne reprodukcije prav vseh plakatov, ki so prišli v izbor in jim je umestno prepuščena glavna beseda. V zadnjem sklopu pa so še vzorno urejeni biografski podatki avtorjev, kar zelo pripomore k temu, da hitro najdemo tisto, kar iščemo. Seveda pa ima aktualnost tematike tudi svoje pomanjkljivosti. Tako pri nekaterih avtorjih (mdr. tudi pri Tomincu) ni zastopan celotni opus devetdesetih, gre torej za tehnične pomanjkljivosti specifične načina spremljanja njihovega delovanja. Strokovni kriteriji so tudi brezkompromisno zavrnilo vse računalniško zasnovane plakate. Računalniška obdelava danes v veliki meri prevzema nekdanjo vlogo tiskarskega procesa, z razvojem katerega se je razvijal tudi sam plakat. Da pa se bo treba s to problematiko sistematično ubadati, kaže podatek, da je bilo računalniško zasnovanih kar dve tretjini (zavrženih) plakatov; izbor se je nato omejil na preostalo tretjino. Iz tega lahko sklepamo, da naročniki večinoma slepo zapajo zgolj in samo tehnični izvedbi. Posledica tega je, da okoli sebe (vsi) gledamo temu ustrezne plakate.

V nekaj mesecih po izidu se je odmevnost knjige *Slovenski plakat devetdesetih let* ves čas stopnjevala. V manj kot pol leta se je v Ljubljani dvakrat zgodila istoimenska razstava *Slovenski plakat devetdesetih let - Oporne točke*, ki je delovno vezana na knjigo in z drugo obliko predstavitvenega medija dopolnjuje tisto, kar v knjižni obliki ni izvedljivo. Imenitna knjiga pa je bila na zadnjem ljubljanskem knjižnem sejmu odlikovana z najvišjo nagrado, in tako je smiselno sklenjen krog tematike, ki jo obravnava oz. se je obravnavana tematika neposredno dokazala tudi v povsem oprijemljivi izvedbeni praksi, predvsem po zaslugi njenega oblikovalca Matjaža Vipotnika, enega tistih afišistov, ki je v stroki že zapisan z velikimi črkami.

Lili Bojanic

Minka Lavrenčič Pahor: PRIMORSKI UČITELJI 1914-1941. Prispevek k proučevanju slovenskega šolstva na Primorskem. Odsek za zgodovino narodne in študijske knjižnice v Trstu. Trst 1994, 542 strani.

Marija (Minka) Lavrenčič Pahor, danes devetdesetletna upokojena učiteljica, je bila rojena 1. aprila 1908 v Podragi pri Vipavi in je maturirala na učiteljski šoli v Tolminu. Leta 1930 je izgubila službo učiteljice in se je preselila v Jugoslavijo, kjer je z možem Dragom Pahorjem, tudi učiteljem, službovala v Trbovljah. Po nemški zasedbi Slovenije in internaciji moza se je s sinoma Milošem in Samom vrnila v Podrago. Vključila se je v Osvobodilno fronto, zaradi česar so jo v začetku leta 1943 zaprli. Iz zapore je prišla šele po kapitulaciji Italije septembra 1943. Odtlej je delala kot partizanska učiteljica in šolska nadzornica. Po vojni je prišla v Trst in delala na Opčinah in na Katarini, kjer je leta 1973 dočakala upokojitvev.

Takoj po prvi svetovni vojni, že v začetku novembra 1918, je Kraljevina Italija okupirala Slovensko primorje, vso Istro ter nekaj hrvaških otokov in Zadar. Že tedaj začeto raznarodovanje se je še okrepilo po priključitvi teh predelov Italiji po rapalski pogodbi z 2. 12. 1920 in doseglo svoj vrh po objavi Gentilejeve fašistične šolske reforme s 1. oktobra 1923. S to reformo so bile ukinjene slovenske in hrvaške šole, kar je trajalo do leta 1929.

Minka Lavrenčič Pahor je skupaj s svojim možem in otroki doživljala trpljenje slovenskih učiteljev na Primorskem. Po upokojitvi je kot sodelavka zgodovinskega oddelka Narodne in študijske knjižnice v Trstu zbirala in urejala dokumentacijo o zgodovini slovenskega šolstva na slovenskem etničnem ozemlju v Italiji. Ob tem je nastala knjiga *Primorski učitelji 1914-1941*, ki jo je izdal zgodovinski oddelk Narodne in študijske knjižnice v Trstu, knjiga, ki govori o trpljenju slovenskih učiteljev v tem obdobju. V uvodu knjige je avtorica